

JUHÁSZ GÁBOR:

AZ EURÓPAI UNIÓ SZOCIÁLIS DIMENZIÓJA – A SZOCIÁLIS DIMENZIÓ FEJLŐDÉSÉNEK ÚJ LENDÜLETE A LISSZABONI CSÚCSÉRTEKEZLETET KÖVETŐEN

(forrás: Nemzetközi Bankárképző Központ Rt.)

A szociálpolitikai együttműködés első szakasza (1957-72)

Az integrációs stratégia alapjait a szociálpolitikában is a Római Szerződés rendelkezései fektették le. Ezek elemzéséből kitűnik, hogy más területekhez képest a szociális politikák terén az alapítók a tagállamok szuverenitásának lehetőség szerinti megőrzésére törekedtek. A célul tűzött négy szabadság megvalósítása érdekében a szerződő államok elegendőnek tartották, ha közös szociálpolitikájukat a munkaerő szabad mozgását lehetővé tevő intézkedésekre korlátozzák. Mivel az Unió "szociális alkotmányának" alapjait is ekkor rakták le, az alábbiakban a Római Szerződésben szereplő, az Unió szociálpolitikáját a mai napig meghatározó rendelkezéseket veszem sorra.

- a 2. cikkely a közösség feladatai között megemlíti „az életszínvonal gyors ütemű emelését”;
- a 3. cikkely szerint „a Közösségnek a 2. cikkely szellemében folyó tevékenysége... magában foglalja...
 - az Európai Szociális Alap létrehozását, hogy javítsa a dolgozók munkavállalási lehetőségeit, és lehetővé tegye életszínvonaluk emelését”;
- a 7. cikkely tiltja a tagállamok állampolgárainak nemzeti hovatartozás (értsd: állampolgárság) alapján történő megkülönböztetését, s egyúttal felhatalmazza a Tanácsot, hogy minősített többséggel meghozhassa azokat az intézkedéseket, amelyek a szabály érvényesítéséhez szükségesek;
- a 48. cikkely a munkaerő szabad áramlásáról rendelkezik - ez a rendelkezés kezdettől fogva az uniós szociálpolitika meghatározó elvének bizonyult;
- a 49. cikkely felhatalmazza a Tanácsot, hogy a 48. cikkelyben biztosított szabadságok érvényesülésének biztosítása érdekében minősített többséggel irányelveket bocsásson ki;
- az 51. cikkely a társadalombiztosítási rendszerek koordinációjának alapelveit fekteti le, melyek a következők:

- a járulékfizetési időszakok összeszámítása
- a járandóságok exportálhatósága;

A tanács a cél megvalósítását szolgáló intézkedéseket minősített többséggel történő meghozatalára kapott felhatalmazást;

- az 52. cikkely az önfoglalkoztató vállalkozók letelepedési szabadságát garantálja;
- a 100. cikkely rendelkezései nem a közösségi szociálpolitika céljait, hanem olyan általános jogalkotási felhatalmazásokat tartalmazzák, jelentőségük témánk szempontjából abban rejlik, hogy a Közösség szervei ezek alapján bocsátották ki a szociális tartalmú jogszabályok zömét. A szöveg szerint „a Tanács a Bizottság javaslatára egyhangú döntéssel rendeleteket és irányelveket bocsáthat ki a közös piac kialakítása és működésének biztosítása érdekében”.
- a 117. cikkely a Közösségnek a dolgozók élet- és munkakörülményeiért, valamint az életszínvonalbeli különbségek csökkentéséért viselt felelősségét hirdeti.
- a 118. cikkely kötelezővé teszi a tagállamok számára a szociálpolitikai együttműködést, s ennek koordinálását a Bizottság hatáskörébe utalja, amely a cél előmozdítása érdekében
 - tanulmányokat végez
 - véleményeket készít
 - megbeszéléseket szervez;
- a 119. cikkely alapelveként intézményesíti, hogy a férfiak és a nők egyenlő munkáért egyenlő bérre jogosultak;
- a 121. cikkely az egyhangú döntéshozatal elvét intézményesíti a szociálpolitika területén;
- a 123-128. cikkelyek a Szociális Alapról szóló rendelkezések;
- a 235. cikkely biankó felhatalmazást ad a Tanácsnak arra, hogy azokban az esetekben, amikor
 - a Közösség valamely ténykedése látszik szükségesnek ahhoz, hogy a Szerződésben meghatározott valamelyik célját megvalósítsa, és
 - erre a közösségi szerveknek a Szerződés nem adta meg a szükséges felhatalmazást,akkor egyhangú döntéssel hozza meg a megfelelő rendelkezéseket.

A szociális integráció 1957-től 1972-ig tartó első "gazdasági neoliberalizmussal" jellemezhető szakaszában a közösség szervei a munkaerő tagországok közti mobilitásának élénkítése végett zömmel a hazai munkaerő privilegizált státuszát védő szabályok lebontásán, és a vándorló munkaerő hazaival azonos elbánását biztosító döntések megalkotásán fáradoztak. Ebben a szakaszban fogadták el

- a munkavállalók szabad mozgásáról rendelkező 1612/68/EEC irányelvet;
- a szociális biztonsági (de gyakorlatilag jószerivel csak a társadalombiztosítási) rendszerek koordinálásáról rendelkező 1408/71/EEC irányelvet.

1962-ben a munkahelyi egészség és biztonság kérdéseivel foglalkozó munkacsoportot hoztak létre a Bizottságon belül. E munkacsoport tevékenységének eredményeképp 1965-re sikerült elfogadtatni

- a különböző veszélyes anyagok tárolásával foglalkozó irányelvet;
- a foglalkozási megbetegedés esetén járó jövedelemkompenzációról szóló ajánlást;
- a fiatal munkavállalók fokozott védelméről szóló ajánlást;
- az üzem-egészségügyi ellátásról szóló ajánlást.

1962-től kezdte meg működését az Európai Szociális Alap, aminek fő feladata ebben az időben a vándorló munkaerő átképzésének és letelepedésének támogatása volt.

Az együttműködés második szakasza (1973-86)

Az 1973-tól a nyolcvanas évek elejéig terjedő második szakaszt már merészebb célkitűzések jellemezték, köztük a foglalkoztatási normák szintjének fokozatos emelése és harmonizálása. Ekkor határozták el az első Szociális Akcióprogram beindítását, amire 1974-76 között került sor. A Bizottság a teljes foglalkoztatásra való törekvés jegyében meghirdetett Akcióprogram keretében dolgozta ki

- a csoportos elbocsátások szabályairól szóló 75/129/EEC irányelvet;
- a tulajdonosváltás esetén a dolgozók szerzett jogainak védelméről szóló 77/187/EEC irányelvet;

- a dolgozóknak a munkáltató fizetésképtelensége esetén való védelméről szóló 80/987/EEC irányelvet.

Ebben az időszakban hozta meg a Bíróság a Defrenne kontra Sabena ügyben¹ 1976-ban a Római Szerződés 119. cikkelyének² közvetlen hatályát kimondó a Közösségi jog fejlődésére jelentős hatással bíró ítéletét. Ugyancsak a hetvenes évek közepén fordult a közösségi szervek figyelmé a szegénység problémája felé. 1975-80 között bonyolították le az első szegénység-ellenes akcióprogramot, aminek keretében elsősorban szegénység természetét és dimenzióit vizsgáló alap kutatásokat végeztek.

Az 1980-86 közti időszakot a szociálpolitikai együttműködés megtorpanása és a szociális kezdeményezések brit részről történő, ideológiai alapokon nyugvó heves ellenzése jellemezte. Miközben a Tanács és a Bizottság újabb és újabb irányelveket dolgozott ki annak érdekében, hogy a foglalkoztatás "atipikus" formáinak elismerésével és védelemben részesítésével vonzóbbá tegye azokat, s így fokozza a munkaerőpiac rugalmasságát, az új jobboldali brit kormányzat e törekvéseket a munkaerőpiac általa kívánatosnak tartott deregulációjával ellentétesnek tekintette, s ezért lépten-nyomon akadályozta a Közösség e téren kifejtett erőfeszítéseit.

Az együttműködés harmadik szakasza (1986-89) – Az Egységes Európai Okmány és a Munkavállalók Közösségi Szociális Kartája

Az 1986-92 közé eső időszak szociálpolitikai történéseit az egységes belső piac kialakítására való törekvés határozta meg. A szociális terület iránti, addig soha nem tapasztalt érdeklődést leginkább a "szociális dömpingtől" való félelem motiválta, de kétségkívül szerepet játszott benne a "szociális tér" kialakításának fontosságát hangoztató, talán minden korábbinál agilisabb bizottsági elnök, Jacques Delors személye is. A Delors-féle Bizottság a szociálpolitikát a gazdasági kohéziót erősítő eszköznek, s ezért a közösségi szociális tér kialakítását a gazdasági és monetáris együttműködéssel azonos jelentőségű feladatnak tekintette. Delors elnöksége alatt vált rendszeressé és a közösség szociálpolitikai kezdeményezéseinek irányát meghatározóvá a munkaadók és a munkavállalók közti szociális párbeszéd.

¹ Case 43/75 (1976) ECR 455

² A férfiak és nők egyenlő munkáért egyenlő bérhez való jogát rögzítő rendelkezés.

Ugyancsak a Delors-féle Bizottság tevékenységéhez fűződik az Egységes Európai Okmány (Single European Act) elfogadtatása. Az Okmány új passzusokkal egészítette ki a Római Szerződést, lényegesen módosítva annak tartalmát. Az új, 100a. cikkely rendelkezései tették lehetővé a Tanács számára, hogy a belső piac létrehozásával és működéssel kapcsolatos döntéseket minősített többséggel is meghozhassa. E szabály azonban nem terjedt ki a közösségi szociálpolitika területén kulcsfontosságúnak számító területekre:

- a személyek szabad mozgását biztosító intézkedésekre, és
- a munkavállalók jogairól és érdekeiről szóló rendelkezésekre.

A szociális jogalkotás pária-státuszát némiképp enyhítették az új, 118a. cikkely rendelkezései, amelyek felhatalmazták a Tanácsot arra, hogy minősített többséggel hozott irányelvekkel határozza meg a munkavállalók biztonságának és egészségének javításához szükséges minimális követelményeket. További korlátozást jelentett, hogy a tagállamoknak az irányelveket csak fokozatosan kellett alkalmazniuk.

A 118/B. cikkely a szociális párbeszédet intézményesítette úgy, hogy a Bizottság feladatává tette a munkaadók és a munkavállalók közti európai szintű párbeszéd kifejllesztését.

Az Egységes Európai Okmány 1987-es hatályba lépését követően Delors ismételten megkísérelte, hogy életet leheljen a közösség szociális joganyagába. Az Európai Szakszervezeti Szövetségnek tett ígéretéhez híven 1988 végén felkérte a Firenzei Európa Egyetemet, hogy készítsék el a Közösség által biztosítandó szociális alapjogok katalógusát, ami később a Közösségi Szociális Karta alapját képezte. Az 1989-ben tartott Madridi Csúcs záródokumentumában a Közösség vezetői már azt hangoztatták, hogy azonos hangsúlyt kell helyezni az egységes piac szociális és gazdasági vonatkozásaira. Így született meg végül ugyanebben az évben az Európai Közösségek Munkavállalóinak Szociális Kartája, ami egy jogi dokumentumba foglalva tartalmazza az európai munkajogi modell alapjait. A Karta forrásául az Európa Tanács Szociális Kartájának, az ILO egyezményeinek rendelkezései, valamint a Bíróságnak a Római Szerződés szociálpolitikai fejezetében megjelenített elvekkel kapcsolatos döntései

szolgáltak. Mivel a tagállamok közül Nagy-Britannia a Karta számos rendelkezésével nem értett egyet³, s nem sikerült kompromisszumra jutni⁴, a Kartát csak 11 tagállam írta alá. Ezzel sajátos helyzet állt elő, hiszen a brit rezerváció hiányában a Szociális Karta nem válhatott az Unió elsődleges jogforrásainak részévé, s ezért a közösségi szervek sem váltak jogosulttá arra, hogy gondoskodjanak a benne foglaltak végrehajtásáról. Formailag tehát az aláírók közötti hagyományos nemzetközi szerződésnek lehetett tekinteni, de – éppen azért, mert eredetileg nem annak szánták – nem rendelkezett a nemzetközi jogban szokásos módon a benne foglalt jogok kikényszerítésének módozatairól. A Kartában foglaltak végrehajtása így kötelező erő híján az aláíró országok és nem a közösségi szervek feladata lett.

A Bizottság 1989-ben mégis elkészítette a Szociális Karta Akcióprogramját, ami a Kartában érintett területeken írja elő a további együttműködés feladatait. Az Akcióprogram keretében, a 118a cikkely által nyújtott lehetőséggel élve elsőként a munkahelyi egészség és biztonság védelméről szóló 89/391/EEC ún. „anya-irányelvet” fogadták el, majd az abban foglalt általános rendelkezéseket további „leánydirektívákkal” pontosították az egyes területeken. Ez utóbbiak közül az alábbiak a legfontosabbak:

- a munkahelyi környezet kialakításáról rendelkező 89/654/EEC irányelv
- a munkaeszközök használatáról rendelkező 89/655/EEC irányelv
- a védőfelszerelések használatáról rendelkező 89/656/EEC irányelv
- az anyagmozgatásról rendelkező 90/269/EEC irányelv
- a kivetítők, monitorok használatáról rendelkező 90/270/EEC irányelv.

A közösségi szociálpolitika mérföldkövei a kilencvenes években

³ Az Egyesült Királyság kormánya elvi okokból ellenezte a Karta elfogadását, mivel az akkori neo-konzervatív és neoliberais eszmék iránt elkötelezett brit kabinet következetesen kitartott munkaerőpiaci deregulációs politikája mellett. A munkavállalók jogainak közösségi szintű deklarációjával szemben támasztott kifogások ideológia-vezéreltségét leginkább talán Margaret Thatcher kijelentése érzékelteti, aki a Kartát „a hátsó ajtón belopakodó marxizmusnak” nevezte egy beszédében.

⁴ A britek ellenezték, hogy egyhangú szavazással lehessen meghozni a Karta alapján előterjesztett jogszabályokat, s ragaszkodtak a 118/a. cikkely szűkített és a szubszidiaritás elvének kiterjesztett értelmezése mellett.

A Szociálpolitikai Megállapodás

Miután világossá vált, hogy a brit kormányt semmiképpen sem lehet rávenni a Szociális Kartához való csatlakozásra, az Európai Uniót létrehozó Maastrichti Szerződéshez egy Szociálpolitikai Jegyzőkönyvet, illetve Szociálpolitikai Megállapodást csatoltak, annak érdekében, hogy a Kartában foglalt célok megvalósításához biztosítsák a közösségi szervek kompetenciáját.

A Szociálpolitikai Jegyzőkönyvben a Kartát aláíró 11 tagállam hitet tett amellett, hogy tovább mennek az ott meghatározott úton. Leszögezték, hogy a „tizenegyek” ebbéli tevékenysége nem érintheti sem a már létező alapszerződési rendszert, sem a már elfogadott jogszabályok hatályát. Egyetértettek abban, hogy jövőbeni jogalkotásukban figyelembe veszik a Szociális Karta iránymutatásait, ám a Jegyzőkönyv és az Megállapodás alapján elfogadott jogszabályok nem vonatkoznak az Egyesült Királyságra.

A Szociálpolitikai Megállapodás megerősítette az aláírók szándékát a Szociális Kartában foglaltak végrehajtására. Az Egyezmény célja az volt, hogy úgy mozdítsa elő a foglalkoztatási helyzet és a munkakörülmények javítását, a szociális párbeszéd támogatását, valamint a szociális kirekesztés elleni küzdelmet szolgáló intézkedéseket, hogy azzal ne veszélyeztessék az európai ipar versenyképességét és a nemzeti munkajogi szabályozás sokszínűségét. A Megállapodás alapján a minősített többséggel meghozható - de csak a „tizenegyeket” kötelező - irányelvek kibocsátásának lehetősége a munkahelyi biztonság és egészség védelmét szolgáló intézkedések körén túl olyan új területekre terjedt ki, mint a munkafeltételek, foglalkoztatásbeli esélyegyenlőség, valamint a munkaerő-piacról kiszorultak integrációja. A szociális védelemmel, a munkaszerződések megszűnésével, a munkavállalók képviselőivel, a kollektív alkuval, az Unión kívüli országokból érkezők foglalkoztatásának feltételeivel és a munka-helyteremtési hozzájárulással kapcsolatos kérdések körében azonban megmaradt az egyhangúság követelménye. A Megállapodás alapján elfogadott irányelvek végrehajtásának módját az új szabályozás értelmében a munkáltatók és a munkavállalók képviselőinek megállapodása szabályozhatja, s az államnak csak ilyen megállapodás hiányában kell végrehajtó jogszabályok kibocsátásáról gondoskodnia. E felhatalmazással a felek csak szűk körben éltek: a '90-es

években mindössze a szülői szabadságról és a részmunkaidőről szóló irányelv vált ily módon a közösségi jog részévé.

A Bizottságnak az új irányelvek tartalmáról érdemi tárgyalásokat kell folytatnia a munkáltatók és a munkavállalók érdekvédelmi szervezeteivel. A Megállapodás felhatalmazza a Közösséget pozitív diszkrimináción alapuló intézkedések meghozatalára a nemek közötti egyenlőség teljesebb megvalósítása érdekében.

A Maastrichti Szerződés, valamint a Szociálpolitikai Jegyzőkönyv és Megállapodás elfogadását követően – részben már az új eljárási szabályok alapján – az alábbi jogszabályokat fogadta el:

- a terhes nők és szoptató anyák munkajogi védelméről szóló 92/85/EEC irányelvet (elfogadva az alapszerződés 118a cikkelye alapján)
- a munka- és pihenőidőről szóló 93/104/EEC irányelv (elfogadva az alapszerződés 118a cikkelye alapján)
- a fiatal munkavállalók jogainak védelméről szóló 94/33/EEC irányelvet (elfogadva az alapszerződés 118a cikkelye alapján)
- a munkahelyi érdekegyeztetésről szóló 94/45/EEC irányelv (elfogadva a Maastrichti Szerződéshez csatolt Szociálpolitikai Megállapodás alapján)
- a nemi diszkriminációs ügyekben a bizonyítási teher megfordításáról rendelkező 97/80/EEC irányelv

Ebből a felsorolásból kitetszik, hogy a Tanács csak kivételesen élt a Szociálpolitikai Megállapodás által biztosított felhatalmazással, ehelyett arra törekedett, hogy a megfelelő felhatalmazás alapján minden tagállamra kötelező irányelveket fogadjanak el.

Fehér Könyv a Szociálpolitikáról (1994)

Az 1993-ban Bizottság megjelentetett Zöld Könyv, majd a következő évben kiadott Fehér Könyv további újabb területeket jelölt ki a közösségi szociálpolitikáról való gondolkodásban. A dokumentumok alapgondolata az, hogy az európai szociális modell önmagában vett érték, ami ugyan átalakításra szorul, de mindenképpen megőrzendő. Megjelenik a szociális jogok megerősítésének igénye, mivel azok sérülékenysége egyes csoportok kirekesztését /

kiilleszkedését eredményezi. A szegénységet komplex problémának tekintve kezelését a munkanélküliséget, a lakhatás körülményeit, az iskolázottságot, az egészségi állapotot, a hátrányos megkülönböztetést, a helyi közösségbe való beilleszkedést egyszerre célzó összetett gazdasági és szociális intézkedésekkel kívánta megvalósítani, s a fogalmat is kiterjesztően kezdik használni, így lett a részpolitika elnevezése a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelem. A Fehér Könyv a fogyatékkal élők helyzetét javító közösségi programok továbbfejlesztésére hívja az uniós szerveket, valamint arra, hogy egyenlő esélyeket alapvető jogként biztosítsák az uniós jogrendben. További intézkedések meghozatalára szólított fel az időskorúak gazdasági és társadalmi szerepének javítása, illetve az antidiszkriminációs jogalkotás megindítása tekintetében.

A Fehér Könyv kezdeményezéseit tette hangsúlyosabbá 1996-ban az Európai Bizottság által felkért Bölcsek Bizottságának jelentése „A polgári és szociális jogok Európájáért”. A szakértők szerint a szociálpolitikát integrálni kell az Unió rendes jogrendjébe azzal, hogy a szociálpolitikai rendelkezéseket egy fejezetben kellene összefoglalni, általánossá kellene tenni a minősített többséggel történő szavazási rend alkalmazását, felhatalmazást kell biztosítani a Bizottságnak a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem koordinálására.

Az Amszterdami Szerződés (1997)

Az 1997. júniusában megkötött Amszterdami Szerződés újabb lökést adott az uniós szociálpolitika fejlődésének, legnagyobb érdeme, hogy számos területen megadta az addig hiányzó felhatalmazást a közösségi cselekvések kezdeményezésére az Unió szerveinek. Az új brit kormány változtatott elődeinek a szociális Európával ellenséges magatartásán és hivatalba lépése után szinte jelezte csatlakozási szándékát a Munkavállalók Közösségi Szociális Kartájához. Ez lehetővé tette, hogy az Amszterdami Szerződésben a Karta végrehajtásáról rendelkező Szociálpolitikai Megállapodást beemeljék az Unió alapszerződési rendszerébe. A szociális dimenzió erősödését jelezte Szerződés néhány további rendelkezése is. A továbbiakban a „puha jog” részének tekintik az Európa Tanács Szociális Kartáját, aminek rendelkezéseit a Bíróság a továbbiakban az interpretáció eszközéül használhatja (136. cikk). Közösségi feladattá tették a magas szintű foglalkoztatás előmozdítását. Az alapszerződésnek az

együtműködés céljait meghatározó új, 3. cikk b) pontja kimondja, hogy a nemek közötti egyenlő bánásmód biztosítása uniós követelmény. A 3. cikk i) pontja a nemzeti foglalkoztatáspolitikák koordinálását emeli be a közösségi politikák körébe. Döntő áttörésnek tekinthető, hogy az alapszerződési rendszer kiegészült egy új, közösségi szintű foglalkoztatáspolitikával foglalkozó fejezettel és ezen a területen megadták a Tanácsnak a nyitott koordináció módszerének alkalmazását lehetővé tevő felhatalmazást. A korábbi 119. cikket (az új számozás szerinti 141. cikket) kiegészítő új bekezdés pedig az alapszerződésben rögzíti a Tanács jogát arra, hogy a nemek közötti nagyobb egyenlőséget biztosító pozitív diszkrimináción alapuló intézkedéseket hozzon. A 137. cikk felhatalmazza a Tanácsot, hogy együttdöntési eljárással hozhasson az információ-áramlást és a tapasztalok cseréjét segítő intézkedéseket a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem területén.

Mivel az Amszterdami Szerződés elfogadásakor nem adtak helyt annak a francia indítványnak, hogy a foglalkoztatási projekteket a közösségi alapokból finanszírozzák, kompenzációként felajánlották, hogy e helyett évente tartsanak ún. foglalkoztatási csúcsokat. Az első luxemburgi csúcson pedig már meg is születtek a következő évre szóló foglalkoztatási irányvonalak, amelyek a koordináció nyitott módszerét alkalmazva újfajta lehetőséget teremtettek a közös politikai célok megvalósítására. Az új módszer lényege, hogy a közösségi szinten meghatározott irányvonalak mentén a tagállamoknak ki kell dolgozniuk nemzeti akcióterveiket, amelyek megvalósítását az uniós szervek ellenőrzik, s e tapasztalatok, valamint a szociális partnerekkel való párbeszéd alapján alakítják ki a következő évre vonatkozó irányvonalakat.

A szociális védelem korszerűsítése és tökéletesítése

Azt, hogy a '90-es években megélénkült az érdeklődés a szociálpolitika iránt, az is mutatja, hogy a közösségi szociálpolitika jövőjéről 1995-ben kezdeményezett vita észrevételeinek összegzése alapján a Bizottság 1997-ben közleményt bocsátott ki „A szociális védelem korszerűsítéséről és tökéletesítéséről az Európai Unióban” címmel. A közleményben meghatározták azokat a célterületeket, amelyeken konszenzus alakult ki az együtműködés szükségességéről. Akár paradigmaváltásként is felfogható annak a megállapításnak az üzenete, hogy a szociálpolitikát produktív tényezőként kell

elismertetni, vagyis hogy az emberi erőforrások fejlesztését szolgáló beruházások nemhogy a gazdasági fejlődést akadályozó, hanem épp ellenkezőleg, azt előmozdító, a versenyképességet és a dinamikusságot fokozó tényezők. A szociális védelem foglalkoztatás-barát jellegének erősítését előirányzó második célkitűzés alátámasztja az előzőt. Ez önmagában is nagy és átfogó feladat, amit az adó- és szociális juttatási rendszerek foglalkoztatást ösztönzővé tételével (különösképp a munkanélküliségi csapda elkerülését célzó intézkedések bevezetésével, a gondozásra szorulóknak nyújtott személyes szolgáltatások fejlesztésével), a munkanélküliek aktivizálásával, az ellátórendszer finanszírozásának megújításával (a munkaerő járulékos költségének csökkentésével és új adónemek – pl. környezetterhelési adó – bevezetésével), a rugalmas nyugdíjba vonulás lehetőségének és az időskorúak továbbfoglalkoztatásának ösztönzésével, valamint a kirekesztettek társadalmi beilleszkedésének támogatásával lehet megoldani. A harmadik célterület a népesség előregedéséből adódó kockázatok kezelésére keresi a megoldásokat. Itt a leghangsúlyosabb elem a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságának biztosítása a felosztó-kirovó elven működő rendszerek reformjával, valamint a kiegészítő nyugdíjrendszerek környezetének biztonságossá tétele. Az időskorúak arányának növekedése és a családszerkezet átalakulása ugyanakkor szükségessé teszi az egészségügyi ellátások általános fejlesztését és a várhatóan tömegesen jelentkező új idősgondozási szükségletek kielégítését (ez nem melleleg munkahelyteremtő beruházás is egyben). A negyedik célterület a szociális védelmi rendszerek hozzáigazítása a nemek közti egyensúly változásához, amit elsősorban a jogosultságok individualizálásával lehet biztosítani. Emellett a gyermekjóléti és más személyes szolgáltatások fejlesztése is szükséges annak érdekében, hogy a nők számára tényleges lehetőség kínálkozzon a munkavállalásra és azon keresztül a társadalombiztosítási jogosultságok megszerzésére. Az intézkedések utolsó csoportja a szabad mozgást biztosító szociális rendelkezések egyszerűsítésére hív fel, „mert áttekinthetlenségük miatt a szabad mozgás járulékos kérdéseit rendező szabályok mára az uniós állampolgárok szabad mozgásának egyik kerékkötőjévé váltak”. Itt kívánnak megoldani néhány olyan akut problémát is, mint a kettős járulékfizetés, illetve a tagállamok területén tartózkodó nem uniós állampolgárok társadalombiztosítási helyzete.

A Lisszaboni folyamat

A fenti elvek szellemében a Bizottság 1999. júliusában javaslatot tett a szociális védelem egyeztetett stratégiájának kidolgozására, amik azután a Lisszaboni Csúcs következtetéseiben köszöntek vissza. Az Európai Tanács 2000. március 23-24-én tartott ülése fordulópontot jelent a közösségi szociálpolitika történetében, mert innen datálható az ún. lisszaboni folyamat elindulása, ami a szociálpolitikát egyenrangúsította más politikákkal és megtette az első lépést a koordináció nyitott módszerének bevezetése felé. A Csúcs záródokumentuma egységes keretben szemléli az Unió előtt álló gazdasági, foglalkoztatási és társadalmi kihívásokat, s azokra az elkövetkezendő évtizedre szóló új stratégiai cél kijelölésével válaszolt. Eszerint mindent meg kell tenni azért, hogy az Unió a legversenyképesebb és legdinamikusabb tudás-alapú gazdasággá váljon, amely képes fenntartható gazdasági növekedésre több és jobb munkahely és nagyobb társadalmi kohézió mellett. Ezt a célt többek között az európai szociális modellnek az emberi erőforrásokba való befektetések és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem jegyében fogant korszerűsítésével kell megvalósítani. A záródokumentum főbb megállapításai és célkitűzései a következők:

Európa legfőbb értékei az emberek, ezért az uniós politikák fókuszában is nekik kell állniuk. Az emberi erőforrásokba való befektetés, valamint az aktív és dinamikus jóléti állam építése döntően befolyásolja Európa pozícióit a tudás-alapú gazdaságban és azt is biztosítja, hogy az új gazdaság kialakulása ne járjon együtt olyan szociális problémák terjedésével, mint a munkanélküliség, a társadalmi kirekesztés és a szegénység. A tudás-alapú társadalomba való átmenettel fokozott jelentőségre tesz szert az oktatás és a szakmai képzés. Az európai oktatási és képzési rendszereket hozzá kell igazítani a tudásalapú társadalom követelményeihez, valamint a foglalkoztatás egyre magasabb minőségi elvárásaihoz. Ennek jegyében oktatási és képzési lehetőséget kell felajánlani a különböző életkorú célcsoportok, a fiatalok, a felnőtt munkanélküliek és az elamortizálódott szaktudással rendelkezők számára. Az új megközelítés három fő eleme: helyi oktatási központok kialakítása és fejlesztése, az új alapkészségek elsajátításának előmozdítása és a különböző országokban szerzett képesítések áttekinthetőbbé tétele. A Csúcs ezért felhívja a tagállamokat, a Bizottságot és Tanácsot, hogy tegyék meg a szükséges lépéseket ahhoz, hogy:

- évente jelentősen növeljék az emberi forrásokba való befektetéseket;

- 2010-ig csökkentsék felére a tovább nem tanuló 18-24 év közti fiatalok számát;
- biztosítsák az iskolák és a képzési központok Internet hozzáférését, s azokat fejlesszék mindenki számára elérhető többfunkciós helyi oktatási központokká és a kölcsönös előnyök jegyében alakítsanak ki partnerkapcsolatokat az iskolák, a képzési központok, a kutatóhelyek és a cégek között;
- meghatározzák az egész életen át tartó tanulási folyamat során elsajátítandó alapismereteket, úgymint számítógép-kezelési ismeretek, idegennyelv-tudás, technológiai kultúra, vállalkozási és a mindennapi életvitelt segítő készségek; a szakképesítés decentralizációjának tiszteletben tartásával dolgozzák ki az egységes európai számítógép-kezelői diploma megszerzésének követelményeit;
- 2000. végéig határozzák meg, hogy mik a legjobb eszközök a diákok, oktatók és kutatók mobilitásának elősegítésére;
- dolgozzák ki az Unió-szerte elfogadott önéletrajz elemeit

A foglalkoztatás területén a Luxemburgi folyamat kiteljesítése érdekében négy kulcsterületen látszik szükségesnek a Tanács és a Bizottság aktív szerepvállalása:

- a foglalkoztathatóság növelése és a szaktudások közti szakadék csökkentése – ennek érdekében a munkaerő-közvetítő intézményeknek hozzá kell férniük a képzési és munkalehetőségek összeurópai adatbázisához, és a munkanélküliek képzettségbeli felzárkóztatását támogató speciális programokat kell bevezetni;
- a legmagasabb prioritást kell biztosítani az egész életen át tartó tanulásnak, ebből a célból ösztönözni kell a szociális partnerek közti megállapodásokat;
- növelni kell a foglalkoztatást a szolgáltatóiparban;
- előrelépés az egyenlő bánásmód minden aspektusa tekintetében, beleértve a foglalkozási szegregációt, a családi és munkahelyi kötelezettségek összeegyeztethetőségét;

Ezeknek az intézkedéseknek az a célja, hogy a foglalkoztatás általános szintjét a jelenlegi 61%-ról 2010-re 70%-osra, ezen belül a nők 51%-os foglalkoztatási arányát 60%-ra növeljék. Starthelyzetük különbözőségét elismerve a

tagállamoknak kell meghatározni az emelt szintű foglalkoztatás nemzeti célkitűzéseit. A munkavállalók számának növelése egyúttal megalapozza a szociális védelmi rendszerek fenntarthatóságát.

A komplex közelítésből adódóan az emberi erőforrások megfelelő állapotba tartásához, a foglalkoztathatósághoz szükség van a szociális védelmi rendszerek korszerűsítésére is. Átalakításuk azért elkerülhetetlen, mert a jövőben egy aktív jóléti állam részeként kell biztosítaniuk azt, hogy a munka kifizetődő és a szociális ellátórendszer a népesség előregedésének körülményei közt is fenntartható legyen, miközben előmozdítja a társadalmi beilleszkedést és a nemek közti egyenlőséget és biztosítja az egészségügyi szolgáltatások magas színvonalát. Ennek érdekében erősíteni kell az együttműködést a tagállamok között a tapasztalatok és a jó gyakorlatok cseréjével, tanulmányt kell készíteni a szociális védelem jövőbeli alakulásáról, különös figyelmet fordítva a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságának.

Mivel az új tudás-alapú társadalom kialakulása számtalan lehetőséget kínál a kirekesztés csökkentésére, de egyúttal magában rejti az újfajta tudásokhoz hozzáférők és a megszerzésükből kiszorulóak közti szakadék növekedésének veszélyét is, erőfeszítéseket kell tenni a képzettség fejlesztésére és az információkhoz való könnyebb hozzáférésre, annak tudatában, hogy a kirekesztés ellen a legjobb védekezés a munkavégzés lehetősége. A társadalmi kirekesztés elleni küzdelemnek a koordináció nyitott mechanizmusán és a tagállamok nemzeti akciótervein kell alapulnia. A Csúcs ezért felhívta a Tanácsot és a Bizottságot arra, hogy

- mozdítsa elő a társadalmi kirekesztés fogalmának pontosabb megértését a dialógus folytatásával, az információk és a jó politikák közzétételével, közösen elfogadott jelzőszámok alkalmazásával;
- a középpontba állítás eszközével (mainstreaming) mozdítsa elő a társadalmi beilleszkedést a tagállamok foglalkoztatási, oktatási és képzési, egészség- és lakáspolitikáiban, amit közösségi szintű akciókkal kell kiegészíteni a Szociális Alap támogatásával a jelenlegi pénzügyi keretek között
- fejlesszen ki speciális célcsoportokra (kisebbségi csoportok, gyermekek, időskorúak, fogyatékkal élők) irányuló sürgősségi programokat, amik

közül a tagállamok kiválasztathatják a sajátos helyzetükhöz leginkább illőket - azok végrehajtásáról azonnal jelentést kell készíteniük.

Végezetül a Csúcs felkérte a Tanácsot arra, hogy a záródokumentum alapján alakítsa ki álláspontját a szociálpolitika jövőbeli irányairól úgy, hogy már a (2000.) decemberi Nizzai Európai Csúcson egyetértésre lehessen jutni az Európai Szociális Menetrendről.

A Feirai és a Nizzai Európai Csúcs

A szociális partnerek, az uniós intézmények, az Európai Központi Bank és az Európai Fejlesztési Bank képviselőinek bevonásával 2000. júniusában tartott brüsszeli fórumon a felek egyetértettek a Lisszabonba meghatározott stratégiával, ami lehetővé tette, hogy pár nappal később Feirában az uniós csúcson a kormányfők továbblépjenek és elmélyítsék az együttműködést a kijelölt területeken. A Bizottság a Csúcs elé vitte az információs társadalomban szükséges képzettségekről szóló közleményét, amit elfogadtak és egyúttal megfogalmazták a terület koordinációjára vonatkozó irányvonalakat. Az aktív foglalkoztatáspolitikai jegyében döntöttek a szociális partnerek hangsúlyosabb szerepvállalásának biztosításáról a foglalkoztatáspolitikai irányvonalak kidolgozása, alkalmazása és értékelése tekintetében. A szociális védelem területén folytatott együttműködésben a nyugdíjrendszerek vizsgálata kapott prioritást, ami a jövőbeli fejlődési trendek és a tagállamok nyugdíjreform-stratégiájának feltárásán alapult. A társadalmi befogadás tekintetében a tagállamok erőfeszítéseinek értékeléséhez szükséges célkitűzések kidolgozását határozták meg elsősorú feladatként. Egyúttal elhatározták, hogy a Bizottság javaslata alapján a Nizzai Csúcson döntenie kell a Szociálpolitikai Menetrend elfogadásáról, amit az 2000. decemberében meg is tett.

A Szociálpolitikai Menetrend

A Szociálpolitikai Menetrend az új stratégiai cél elérése érdekében „biztosítja a pozitív és dinamikus interakciót a gazdaság-, foglalkoztatás és szociálpolitika között”. A Menetrend visszautal a Bizottság 1997-es közleményében⁵ foglaltakra azzal, hogy vezérelvének tekinti azt, miszerint „meg kell erősíteni a

szociálpolitikának mint produktív tényezőnek a szerepét. A korábbi dokumentumhoz képest a Menetrendben az elvet alátámasztó érvek gazdagabbak (a több és jobb egészségügyi és oktatási kiadás olyan befektetés az emberi erőforrásokba, ami pozitív gazdasági hatásokkal jár; a szociális kiadások nagyságrendje és a termelékenység szintje közti szoros összefüggések kiemelése; a szociális transzferek fokozottan támogatják a jobb minőséget a foglalkoztatásban, ami további pótlólagos haszonnal jár). A dokumentum a szociálpolitikát az 1994-es Fehér Könyv⁶ megállapításaival és az 1996-os Bölcsek Bizottsága⁷ jelentésével összhangban az európai modell önmagában is értékes részének tekinti, ami a múltban lehetővé tette a strukturális változások kezelését és azt, hogy „minimálisra csökkentsék azok negatív szociális következményeit”. Erre a hagyományra alapozva a szociális modell korszerűsítésekor vigyázni kell arra, hogy ne sérüljenek olyan általánosan elismert értékek, mint a szolidaritás és az igazságosság. kulcsfontosságú, hogy az európai szociális modell kapcsolja össze a jó szociális feltételeket a magas termelékenységgel, valamint a termékek és szolgáltatások magas színvonalával. A gazdaság- és foglalkoztatáspolitikához való szoros kapcsolódása mellett a Szociálpolitikai Menetrendnek hozzá kell járulnia a fenntartható fejlődésre irányuló közösségi stratégia formába öntéséhez is, amit a 2001-ben Göteborgban tartott Európai Csúcson fogadtak el.

A szociálpolitikai együttműködés korábbi időszakaihoz hasonlóan a Menetrend sem törekszik a szociálpolitikák harmonizálására, megelégszik közös európai célok kialakításával, valamint a belső piac és a közös pénz tekintetében tagállamok szociálpolitikájának koordinációjával. A Bizottság korábbi megállapításaival összhangban továbbra is úgy látják, hogy a szociálpolitikai együttműködési célok végrehajtásához nincs szükség pótlólagos források bevonására, helyette elegendő a közkiadások újraorientálása a hatékonyság és a humán beruházások növelése érdekében. Az együttműködés legalkalmasabb módjának a koordináció nyitott módszerét látják. Ennek jegyében a Menetrend 2005-ig szóló akciótervet tartalmaz, amit 2003-ban felülvizsgálják és a tapasztalatoknak megfelelően átalakítanak.

6

7

A Menetrend a Bizottság 1997-es közleménye és a Lisszaboni Európai Tanács következtetései alapján öt pontban összegezte azokat a kihívásokat, amelyekkel a közös szociálpolitikának szembe kell néznie. Az említett dokumentumokhoz hasonlóan első helyen itt is a foglalkoztatási deficitet említik. A lemaradás egyes ágazatok foglalkoztatási szintjében, a nők és az időskorúak foglalkoztatása, a szakképzettség, a hosszú távú strukturális munkanélküliség valamint a foglalkoztatás regionális egyensúlytalansága tekintetében mutatható ki. A második kihívást a tudás-alapú gazdaságra való átállás jelenti, mivel Európa lemaradt az Egyesült Államok mögött az új technológiák alkalmazása terén, s ahhoz, hogy ezt a lemaradást be lehessen hozni, biztosítani kell az anyagilag elérhető hozzáférést az információs társadalom eszközeihez és a szaktudás fejlesztésével, valamint az egész életen át tartó tanulás előmozdításával fejleszteni kell az emberi erőforrásokat. A harmadik megoldandó feladat a korábbi gazdasági-társadalmi környezetben jól működő szociális védelmi rendszereknek a munka világának átalakulásához, a családszerkezet változásához, a nemek közti egyenlőség fenntartásához, a demográfiai változásokhoz és a tudás-alapú gazdaság követelményeihez igazítása. Az Unió bővítésével kapcsolatban biztosítani kell, hogy a tagjelölt országok csatlakozásukig maradéktalanul vegyék át az Európai Unió szociális vívmányait. Végül a közösségi szociálpolitikának meg kell felelnie az internacionalizálódás és a globalizáció kihívásainak is, ami megköveteli a népesség termelő és újító potenciáljának karbantartását.

A Szociálpolitikai Menetrend az üzleti világban már megszokott módon középpontba emeli a minőség fogalmát és kiterjeszti azt a gazdaság és a társadalom egészére. Az új megközelítés új célok kitűzését is lehetővé teszi. Így már nem elegendő a teljes foglalkoztatásra való törekvés, mivel „a munka minősége magában foglalja a jobb munkahelyeket és a munka és a személyes élet kiegyensúlyozottabb összeegyeztetését”. Ez „jobb foglalkoztatáspolitikát, korrekt bérezést, a vállalatok és az egyének szükségleteihez egyaránt hozzáigazított munkaszervezést jelent”. A szociálpolitika minősége tartalmazza „a szociális védelem magas szintjét, a mindenki által elérhető jó szociális szolgáltatásokat valamint az alapvető és a szociális jogok biztosítását”. Az ipari kapcsolatok minősége magában foglalja „az ipari változásokkal és a vállalati szerkezetváltással való sikeres megbirkózást”.

A Menetrend a kitűzött célok végrehajtásának komplex rendszerével számol (jogalkotás, szociális párbeszéd, középpontba állítás, programok meghirdetése, középpontba állítás, elemzés és kutatás), de kiemelt szerepet biztosít a koordináció nyitott módszerének, ami a szereplők körének jelentős kibővítésével jár. A Bizottság kezdeményezési jogával élve megteszi az összes javaslatot és katalizátorként működve támogatja a tagállamok és más szereplők politikáját, ellenőrzi a Menetrend végrehajtását és szükség esetén programokat javasol a kezdeményezések alátámasztására. A Miniszterek Tanácsa és az Európai Parlament jogalkotóként vesz részt a munkában, míg a nemzeti kormányoknak, valamint a regionális és helyi önkormányzatoknak sajátpolitikát kell kidolgozniuk a Menetrend végrehajtására. A szociális partnereknek partnerek szerepe a megállapodások megtárgyalása, a szerződéses keretek korszerűsítése és adaptálása, a nem-kormányzati szervezeteknek pedig be kell kapcsolódniuk a társadalmi befogadást és a mindenki számára esélyegyenlőséget biztosító politikák kidolgozásába. A Menetrendben meghatározott politikák támogatásának legfőbb eszközéül a Strukturális Alapok, s közülük is elsősorban az Európai Szociális Alap szolgál.

A Szociálpolitikai Menetrendben meghatározott célok és akciók

A) Teljes foglalkoztatás és a munka minősége

1. A több és jobb munkát

A Lisszaboni Csúcs következtetéseinek megfelelően a Menetrendben megjelölt cél a foglalkoztatási potenciál maradéktalan kihasználása azzal, hogy „a foglalkoztatási ráta 2010-ig a lehető legközelebb kerüljön a 70 %-hoz, és hogy a nők foglalkoztatottságának aránya 2010-ig haladja meg a 60 %-ot, az egyes tagállamok starthelyzeteinek figyelembe vételével”. A mennyiségi mutatókon kívül a minőségi szempontokat is érvényesíteni kell, ezért az erőfeszítéseket a foglalkoztathatóság javítására, a szaktudásbeli különbségek csökkentésére, az egész életen át tartó tanulásra, az e-tanulásra, a vállalkozókedv és a munkahelyteremtés ösztönzésére, az esélyegyenlőség biztosítására kell helyezni. Mivel ezek a célkitűzések számos ponton átfedik a Foglalkoztatási Irányvonalakat,

megvalósításuk részben az Irányvonalaknak az éves foglalkoztatási jelentésen alapuló felülvizsgálatával történik, amit a közös mennyiségi és minőségi mutatók kijelölése, a munkaerő-piaci jó gyakorlatok cseréje és a szociális párbeszéd vonatkozó területeinek fejlesztése egészíti ki.

2. Változások előrejelzése és kezelése, alkalmazkodás az új munkakörnyezethez

A célkitűzés több szorosan összetartozó területen határozza meg a teendőket. A megfelelő információáramlás biztosításával lehetővé kell tenni a változásokra való felkészülést a vállalatok és a munkavállalók számára, kezelni kell a változások nyomán bekövetkező gazdasági és piaci integráció foglalkoztatási és szociális következményeit, és az új gazdasághoz igazodás jegyében rugalmasabbá kell tenni a munkaviszonyra vonatkozó szabályokat.

3. A tudás-alapú gazdaság lehetőségeinek kiaknázása

A cél röviden és tömören „a tudás-alapú gazdaság fejlődésének felgyorsítása, több munkahely teremtése érdekében Európában”. Ennek érdekében elő kell mozdítani a szorosabb európai együttműködést a kutató központok, egyetemek és iskolák között, a nők foglalkoztathatóságát az információs technológia területén, a jó gyakorlatok felderítését és cseréjét, az emberi erőforrások fejlesztését az e-Európa akcióterv keretében.

4. A mobilitás előmozdítása

A cél a dolgozók szabad mozgását biztosító rendelkezések tényleges végrehajtásának biztosítása, a tudás-alapú gazdaság központi területein szükséges speciális intézkedések szükségességének vizsgálata. A célkitűzés eléréséhez szükségesnek látszik a szabad mozgást biztosító rendelkezések (az 1408/71. EGK rendelet és az 1612/68. EGK rendelet) kiterjesztése és egyszerűsítése, Nyugdíj Fórum létrehozása a nyugdíjak és a mobilitás kapcsolatának vizsgálatára, különös tekintettel a kiegészítő nyugdíjak áthelyezhetőségének módjára, a közszolgálatban dolgozók szabad mozgása tekintetében fennálló problémák kezelése, az EURES szabályainak felülvizsgálata, valamint a kutatók, oktatók és a diákok mobilitása előtt álló akadályok lebontását célzó akciók.

B) A szociálpolitika minősége

1. A szociális védelem korszerűsítése és tökéletesítése

A célok a Bizottság 1997-es közleményéből már ismerősek: a szociális védelmet korszerűsíteni és tökéletesíteni kell annak érdekében, hogy megfeleljen tudás-alapú gazdaságra való átmenetnek, a társadalmi és családszerkezet változásainak, valamint biztosítani kell, hogy a szociális védelem termelési tényezővé váljon. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a munkát kifizetődővé, a munkabért pedig biztos jövedelemmé, a nyugdíjakat biztonságossá, a nyugdíjrendszert fenntarthatóvá kell tenni, gondoskodni kell az egészségügyi ellátás magas színvonalának fenntarthatóságáról és a társadalmi befogadást előmozdító intézkedések megtételéről. Az itt meghatározott feladatok végrehajtását az alábbi intézkedések szolgálták:

- létrehozták a Szociális Védelem Bizottságát, aminek munkáját célok és mutatók kidolgozása, valamint a jó gyakorlatok bemutatása végett információ-szolgáltatással kell segíteni, a szociális védelemnek a nemek közti egyenlőséget biztosító dimenzióját is beleértve;
- a nyugdíjakra való különös tekintettel az Európai Bizottság közleményt bocsátott ki a szociális védelem hosszú távú perspektívájáról;
- elhatározták, hogy évente jelentést kell készíteni a szociális védelemről az európai szinten meghatározott célok alapján;
- intézkedéseket irányoztak elő a közösségi intézmények, a szociális partnerek és a szociális védelem intézményei közti szoros együttműködés továbbfejlesztésére egy modernizációs menetrend kidolgozása érdekében;
- felhívták a szociális partnereket, hogy dolgozzák ki és vitassák meg hozzájárulásukat a szociális védelem korszerűsítéséhez és tökéletesítéséhez.

2. A társadalmi beilleszkedés előmozdítása

A célkitűzés az, hogy „megelőzzék, illetve felszámolják a szegénységet és a kirekesztést, valamint előmozdítsák azt, hogy mindenki integrálódjon és

részt vegyen a társadalmi és gazdasági életben, amit a koordináció nyitott módszerének alkalmazásával kell elérni. A tervbe vett intézkedések a következők:

- egy különleges akcióterv kidolgozása a társadalmi kirekesztés leküzdésére (ezt a Nizzai Csúcson tették meg 2000. decemberében, ahol négy alappillér köré csoportosítva fogalmazták meg azokat a közös célokat, amelyek teljesítéséről a tagállamoknak két évente beszámolót kell készíteniük)
- közös célok kidolgozása, statisztikai megerősítése és tanulmányok készítése a koordináció nyitott módszerének támogatása céljából
- konzultáció kezdeményezése az összes érintett szereplővel a munkaerő-piacról kiszorult emberek integrációjának előmozdítása céljából
- több és jobb munkaalkalom felkínálása a kiszolgáltatott csoportoknak, különösen a megváltozott munkaképességűeknek, az etnikai kisebbséghez tartozóknak, az új bevándorlóknak (ezt a Foglalkoztatási Irányvonalak megerősítésére tett javaslattal valósították meg)
- éves jelentés készítése a beilleszkedési politikákról

Szemponunktól a Nizzai Csúcs egyik legfontosabb eredménye valószínűleg annak a közös célrendszernek az elfogadása volt, ami lehetővé tette a szegénység és kirekesztés elleni hatékony közösségi fellépést. A célrendszer elemei a következők: (1) a foglalkoztatásban való részvételhez, illetve forrásokhoz, jogokhoz, árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzájutás biztosítása mindenki számára, (2) a kirekesztés kockázatainak megelőzése, (3) a legsebezhetőbb csoportok segítése, (4) minden érdekelt fél mozgósítása. A tagállamok nemzeti akcióterveikről és azok végrehajtásáról először 2001-ben adtak számot, azok értékelése a mi csatlakozási felkészülésünknek is fontos forrása lehet, mivel a belépést követően az új tagoknak is alkalmazniuk kell a koordináció nyitott módszerét a társadalmi beilleszkedés előmozdítása területén.

3. A nemek közti egyenlőség előmozdítása

A cél a nők maradéktalan részvételének biztosítása a gazdasági, tudományos, társadalmi, politikai és civil életben. Az előterjesztők ezt a demokrácia kulcselemének, valamint a társadalmi és gazdasági haladás

legfontosabb összetevőjének tekintik. A megoldandó kérdések között különös hangsúlyt kap a nőekkel szembeni erőszak problémája. A teendők az alábbiak:

- különleges programok bevezetése a jogegyenlőség erősítése céljából;
- az egyenlő bánásmódról szóló 76/207/EGK. irányelv módosítására tett javaslat kidolgozása, valamint legkésőbb 2002-ig rendelet kibocsátása az egyenlő bánásmódnak a foglalkoztatáson kívüli területeken való biztosításáról;
- a nemek közti egyenlőség előmozdítása a közigazgatásban, a tudomány és technológia területén;
- a szociális párbeszéd erősítése a bérezés egyenlősége, a munkaerő-piac szegregáltságának megszüntetése, valamint a családi élet és a munka összeegyeztetése tekintetében.

4. Az alapvető jogok megszilárdítása és a diszkrimináció leküzdése

A cél az alapvető szociális jogok kidolgozása és tiszteletben tartásuk biztosítása, valamint az egyének személyes adatainak védelme a foglalkoztatásban. Az intézkedés-tervezet azzal számolt, hogy a Laekeni Csúcson elfogadják az Alapvető Jogok Kartáját, ami közvetetten erősítette volna a szociális jogok pozícióját is, ám ez a várakozással ellentétben nem történt meg. A Menetrendben meghatározott intézkedések egy része a hátrányos megkülönböztetés felszámolását, s ezen belül is a rasszizmus elleni küzdelem erősítését célozzák, más részük a megváltozott munkaképességűek helyzetével foglalkozik. A program keretében bécsi székhellyel már fel is állították a Rasszizmust és Idegengyűlöletet Figyelő Központot, elfogadták a foglalkoztatásbeli diszkriminációt tiltó rendeletet, elindították a diszkrimináció-ellenes programokat, 2003-at a Megváltozott Munkaképességűek évévé nyilvánították, a Bizottság pedig megbeszélést kezdeményezett a szociális partnerekkel az alkalmazottak adatainak védelméről.

A minőség javítása az ipari kapcsolatokban

A cél „annak elérése, hogy a szociális párbeszéd minden szinten ténylegesen hozzájáruljon a kihívásokkal való szembenézéshez. A versenyképesség és a szolidaritás erősítése a rugalmasság és a biztonság

közi egyensúly javára, ami elsősorban az európai szintű szociális párbeszéd fejlesztését követeli meg struktúráinak tanulmányozásával, a nemzeti szintű szociális párbeszéd intézményeivel való kapcsolatfelvétellel, a közös érdeklődésre számot tartó területek feltárásával stb.

A bővítésre való felkészülés

A cél az, hogy a bővítés hatásai ne veszélyeztessék az Unió gazdasági és társadalmi fejlődését. Ehhez az szükséges, hogy a jelölt-államok átvették a közösségek szociális vívmányait. Az intézkedések lényegében segítséget nyújtanak ehhez, illetve a vívmányok tényleges végrehajtásának ellenőrzését szolgálják. Mivel a bővítés a számunkra talán legfontosabb kérdés, következzenek a tervezett intézkedések pontos felsorolása:

- a szociális és foglalkoztatási vívmányok átvételének és végrehajtásának figyelemmel kísérése;
- a jelölt országok foglalkoztatáspolitikáinak áttekintése;
- a szociális partnerek szervezeteinek és a szociális párbeszéd intézményének megerősítéséhez támogatás nyújtása;
- a fontosabb nem-kormányzati szervek megerősítéséhez való hozzájárulás;
- az EU és a jelölt-országok civil szervezetei közti kapcsolatok erősítése;
- a közös kérdések és igények feltárása a szociális védelem területén;
- a nemek közti egyenlőség előmozdításának az előcsatlakozási stratégia középpontjába helyezése;
- a közösségi akcióprogramokban való részvétel biztosítása az előcsatlakozási stratégia részeként.

A nemzetközi együttműködés előmozdítása

Lényegében tapasztalatcserét jelent a szociális védelem kérdéseivel foglalkozó más nemzetközi szervezetekkel (ILO, OECD, Európa Tanács). Az együttműködés keretében pl. 2001-re javaslatot kellett kidolgozni ajánlás kibocsátására az ILO gyermekmunkáról szóló egyezményének ratifikálására.

A 2001. március 23-24-én Stockholmban tartott közösségi csúcs prioritásaként a teljes foglalkoztatás megteremtését határozták meg egy versenyképes Unióban. Így, noha 1997-ben az Amszterdami Szerződés elfogadásakor a teljes foglalkoztatás mint cél nem került be az alapszerződési rendszerbe, négy évvel később Stockholmban az Unió legfontosabb döntéshozó szerve elkötelezte magát mellette. A Csúcs záródokumentuma szerint a teljes foglalkoztatás elérését a népesség öregedése indokolja. A teljes foglalkoztatás megvalósítása érdekében a Tanács megjelölte a foglalkoztatás 2005. januárjára elérendő szintjeit: a foglalkoztatás átlagos mértékének el kell érnie a 67%-os, a női foglalkoztatásnak pedig az 57%-os arányt, aminek megvalósítását a tagállamoknak – sajátos körülményeikre tekintettel - Nemzeti Foglalkoztatási Terveikkel kell biztosítaniuk. 2010-re az 55 és 64 év közti népesség foglalkoztatási arányát 50%-ra kell emelni. A folyamat további tervezhetősége érdekében felkérték a Tanácsot és a Bizottságot arra, hogy a 2002-es tavaszi csúcsra készítsenek közös jelentést arról, hogy miként lehetne biztosítani a foglalkoztatás növekedését és az időskorúak nagyobb aktivitását. A Bizottság feladatául tűzték a személyes gondoskodás és a családi ellátások rendszerének működését mérő jelzőszámok kidolgozását.

A munkaerő-piaci mobilitás előmozdítása érdekében elhatározták, hogy 2001. júniusáig ki kell bocsátani a diákok, képzésben részesülők, fiatal önkéntesek munkát végzők és a tanárok szabad mozgását biztosító irányelvet, ki kell alakítani az európai mobilitási lehetőségekkel foglalkozó információs oldalakat, a Laekeni Csúcsra pedig elő kell készíteni megvitatásra a bevándorlók, a menekültek és a nem-uniós államokból érkezők helyzetével foglalkozó anyagokat.

A stockholmi záródokumentum előírta, hogy a 2002-re vonatkozó foglalkoztatási irányvonalakban meg kell jeleníteni azokat a közös szempontokat, amelyek javítják a munka minőségét, a Laekeni Csúcsra pedig elő kell készíteni a munka minőségét leíró jelzőszámokat. További feladatként határozták meg a foglalkoztatásbeli egyenlő bánásmódra vonatkozó szabályok felülvizsgálatát, valamint a férfiak és nők bérezésbeli hátrányos megkülönböztetését jelző mérőszámok kidolgozását.

A társadalmi beilleszkedés előmozdítása érdekében a Csúcs felszólította a tagállamokat, hogy nemzeti politikáikon belül biztosítsanak prioritást a

szegénység és társadalmi kirekesztés elleni nemzeti akcióterveik végrehajtásának, egyúttal felkérték a Tanácsot, hogy a Parlamenttel közösen 2001-re dolgozzák ki a társadalmi befogadás programját.

Továbbra is fejtörést okozott a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságának kérdése. Ezen a területen a közösségi cselekvést előkészítő intézkedések megtételét irányozták elő és leszögezték, hogy a probléma kezelésében teljes mértékben ki kell használni a koordináció nyitott módszere által nyújtott lehetőségeket. Elhatározták, hogy a Göteborgi Csúcs napirendjére veszik a Szociális Védelem Bizottságának a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságáról készített tanulmányát, s felkérték a Bizottságot, hogy e tárgykörben bocsásson ki közleményt, a Szociális Védelem Bizottságának a Gazdaságpolitikai Bizottsággal közösen 2002. tavaszára jelentést kell készítenie ugyanerről. A Tanácsnak 2001. végéig egyetértésre kell jutnia a szociális védelmi rendszerek koordinációjáról szóló irányelv módosításának elvei tekintetében.

A szociális partnerekkel való együttműködés elmélyítését szolgálta az Ipari Változások Európai Megfigyelő Központjának felállítására tett javaslat.

A Stockholmit követő, 2001. június 15/16-án Göteborgban tartott Európai Csúcs elsősorban a fenntartható fejlődés környezetvédelmi kérdéseinek megvitatásával foglalkozott, a szociálpolitikai kérdések ezúttal a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságára és az időskorúak egészségügyi és szociális ellátására korlátozódtak. A kitűzött cél mindkét területen a tagállamokbeli helyzetet felmérő jelentések készítése, illetve a nyugdíjrendszerekről kibocsátandó bizottsági közlemény elkészítésének előírása lett.

A Laekeni Csúcsot 2001. szeptemberében megelőzte egy, az Világkereskedelmi Központot ért támadás miatt összehívott rendkívüli csúcs Brüsszelben, ami zömmel a terrorizmus elleni harc kérdéseivel foglalkozott. A terrortámadások nyomán kialakult gazdasági recesszió a Laekeni Csúcson résztvevőkre is nyomasztóan hatott. A lisszaboni folyamatot azonban ezek az események sem akasztották meg. A Csúcsig sikerült egyetértésre jutni a munkavállalók tájékoztatásáról és konzultációjáról, illetve a fizetésektelenné vált munkáltatók alkalmazottainak védelméről szóló irányelvek koncepciójáról, valamint a koordinációs intézkedések harmadik állambeli személyekre való kiterjesztéséről a szociális biztonság területén. Időközben megszületett az első

jelentés a társadalmi beilleszkedést célzó politikákról, illetve a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságáról és fejlesztésének lehetséges irányairól.